

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים – 18:24 | 19:35

תל אביב – 18:40 | 19:37

חיפה – 18:31 | 19:37

מגדל (כמנהג ים) – 18:24 | 19:34

באר שבע – 18:41 | 19:36

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פר' נצבים - וילך תשפ"ו
הרב מרדכי אלון שליט"א

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

תחל שנה וברכותיה

שופר בשבת

בשבת הקרובה לא נברך את החודש. חודש תשרי הוא החודש היחיד שאנו לא מברכים אותו בשבת שלפניו וכתוב בשם הבעש"ט שבשבת הקרובה בית דין של מעלה יברך את החודש בשמיים ומכאן הברכה הזו שלהם, שהיא ברכת "אתם נצבים היום כולכם" - יש לכם כוחות גדולים, ניכנס אנחנו לשנה טובה ומתוקה עם גזרות טובות ישועות ונחמות תכף ומיד ממש.

השנה, כמו לפני שלש שנים, ראש השנה יחול בשבת, וכן סוכות יחול בשבת ושמחת תורה יחול בשבת, וכמדומני שכיון שלא תוקעים בשופר ביום הראשון של ראש השנה כנראה שצריך עוד יותר לברכות אֲזִינִים כדי לשמוע את בעל התקיעה שכן תוקע בשבת - הקב"ה. הרי ידוע שהקב"ה מקיים את כל המצוות וגם אצלו זה יום תרועה ולכן הוא גם תוקע בשופר, וברור שהוא תוקע גם בשבת כיון שהסיבה שאנו איננו תוקעים בשבת היא רק משום שחכמים גזרו זאת מחשש שנטלטל את השופר מרשות לרשות בשבת ואילו אצלו ית' הכל זה רשות אחת והחשש לא קיים, ובשבת כזו ובשנה כזו נשמע אי"ה את הקב"ה מברך את החודש ובראש השנה נשמע אותו תוקע בשופר גדול לחירותנו במהרה ונראה בעז"ה איך הוא לוקח גם את ארבעת המינים ביו"ט ראשון של סוכות ומנענע אותו להעביר רוחות רעות, ובעז"ה השנה הבאה תחל עלינו עם ברכותיה.

תכלה שנה וקללותיה

אני מבקש להיכנס גם היום לפיוט מיוחד מפיוטי הימים הנוראים, פיוט מצמרר, ובשניכנס אליו לא נפחית מהצמרמורת אלא נתעלה ממנו, ואילו ניכנס מתוך פרשיות השבוע, ניצבים ו-וילך.

את הפיוט "אחות קטנה" נוהגים לומר בכל מקהלות הספרדים, וגם מי מההאשכנזים שקיבלו קצת שכל והבינו שבלי זה אי אפשר להיכנס לראש השנה... את הפיוט כתב רבי אברהם חזן מג'ירונה. שמו מופיע באקרוסטיכון בשמונת בתי

הפיוט הראשונים.¹ כל בית בנוי מארבע שורות, צלעות, והשורה האחרונה החמישית היא הפזמון "תכלה שנה וקללותיה". הבית התשיעי, האחרון, נאמר בביכול ע"י דובר אחר ובהמשך נראה זה הקב"ה או מי מטעמו והוא חותם ב-"תחל שנה וברכותיה". המחבר היה תלמידו המובהק של הרמב"ן, תלמיד חבר ממש, והם למדו יחד בבית המדרש של ג'ירונה שבספרד, שם היה מרכז קבלי עמוק שיצר את החיבור בין הנגלה והנסתר ובו למדה חבורה קדושה "חוג חכמי גירונה" במאה ה-13 למניינם. בראש החבורה היה הרמב"ן, ואיתו רבים נוספים, ביניהם רבנו יונה בעל השערי תשובה. גם הרשב"א היה בחבורה הזו שאמנם פעל בעיקר בברצלונה אך היה תלמידם. חלק גדול ומשמעותי מהמסר שלהם הוא סודות פנימיים, התעוררות לגאולה - הרמב"ן עצמו עלה לארץ ישראל כידוע - וכמובן שביהלום שבכתר, ביצירה המופלאה הזו מעבר ליצירה שבאה לרומם את העם מתוך המציאות הקשה והגלות יש כאן יסודות עצומים שננסה קצת להיכנס אליהם.

הפיוט בנוי לפי פרשיות השבוע של סוף השנה. הגמ' אומרת - **תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים** [בפר' בחוקותי] **קודם עצרת ושבת שנה תורה קודם ר"ה** [בפר' כי תבוא]. **מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה.** (מגילה ל"א:)

זהו מקור הביטוי ומכאן הכל מתחיל. נשאלת השאלה - אם עזרא רצה כל כך שזה יהיה סמוך לראש השנה אז למה יש את פר' ניצבים, ובשנה מעוברת כמו השנה גם פר' וילך, בין הקללות לראש השנה? - כי כל התוכן של ניצבים ו-וילך זה איך מתוך קריאת התוכחה, אתם עדיין ניצבים אחרי ששמעתם ונכנסתם בברית הזו, ואיך "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המוות ואת המוות ואת הרע - ובחרת בחיים", ומשה רבנו מבטיח שהוא יקרא לבני ישראל את כל השירה הזאת עד תומם, וכל הסיום של הפרשיות הללו - זה הכל ענין אחד, זה הסיום של דברי משה. משה מתאר איך כשניכנס לארץ נעמוד בין הר גריזים להר עיבל, נעשה את המעמד הגדול ע"י יוהשע,

¹ כשהבית התשיעי פותח בשלש אותיות "חזק", כנהוג ע"י הפייטנים של אותה תקופה.

להפוך את הקללות לכלים

רבי אברהם חזן הוא כאמור מראשי המקובלים, וודאי שכוונתו פה היא כוונה פנימית, שאחות קטנה זו ספירת המלכות, זו השכינה. היא תקבל עוד שמות בהמשך - בת, רעיה, כנה. ועל רקע הגלות היינו מצפים לתפילות של כאב וסבל אבל היא "עונה תהילותיה" - במקום לבכות על מצבה היא מהללת את הקב"ה וממליכה אותו. יוצאות לה תהילות. וברמז אדיר, המחבר שהיה גם מגדולי ההלכה באותו בית מדרש, עונה פה לשאלה שכל אחד ישאל כשהוא יגיע לפיוט הזה - הרי אנחנו יודעים שבראש השנה אסור להתעסק בבקשות אישיות בתפילות אלא רק ממליכים את הקב"ה. וכאן הוא עושה מעין "תרגיל" והוא מספר כאילו איך המלאכים רואים אותנו, עומדים נפעמים אל מול האחות שעורכת את התפילות, מול כנסת ישראל, שסידרו את "העונה" הזאת. עונה בעברית זה גם משלון להשיב אבל עונה זה גם זמן. בעונה הזו, ברגע הזה של ראש השנה, כשספרי חיים וספרי מתים פתוחים - היא עונה תהילותיה. האחות הזו אין לה כלום משלה. כולה התבטלות אליך רבש"ע. זו ספירת המלכות שאין לה משלה כלום ומלאכי מעלה זועקים - רבש"ע תראה את הילדה הזו, אל נא רפא נא למחלותיה. קשה לומר אבל את זה אומר הבחינת משה שבכל אחד מאיתנו - "אל נא רפא נא", אבל המלאכים אומרים עלינו שכל אחד מאיתנו הוא משה. וכמו אברהם ויצחק בעקדה, כשהמלאך מגיע ורואה את יצחק נעקד, וכמו שמופיע בפיוטים שמלאכים עומדים שם ובוכים שלא יהיה "עולם בלי ירח, העוקד והנעקד והמזבח", ומזה יצחק מתעורר, ובפשטות הפסוק אז מגיע המלאך אל אברהם ואומר לו "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר וְאֶל תַּעֲשֵׁ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה" (בראשית כ"ב, י"ב) - אני מבין עכשיו למה הקב"ה בחר בך. אני לא יכול לקחת את כל תפילתי, את הילד הזה שהוא כל התפילות שלי, ולערוך אותו ולענות אותו את תהילותיה, להביא אותו אל השורש, כפי שאתה עושה.

הארכנו קצת בבית הראשון כי זה עומק המושג של "תכלה שנה וקללותיה" - זה לא רק שהשנה עם הקללות שלה תסתיים ותתחיל שנה חדשה על הכיפאק, זה נכון וחשוב, אבל זה הרבה מעבר; בעל הפרי הארץ זיע"א מסביר בפרשה שלנו, שאנחנו חיים בעולם של שינויים. על הקב"ה כתוב "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג', ו), אבל אנחנו בשר ודם כן מושפעים מהמציאות. כשכיף לנו אנחנו מחייכים וכשרע לנו אנחנו חמוצים. כשמעצבנים אותנו קשה לנו לעצור ולקחת אויר ולשאול מה הקב"ה רוצה ממני עכשיו. אנחנו מתנפלים האחד על השני... "תכלה שנה" זה שנוכל להפסיק להיות מופעמים מהשנה, לשון שינוי. "אני ה' לא שנית". "תכלה" זה שנוכל לקחת את כל השינויים ולהחזיר אותם למעלה. זה מה שעושה ספירת המלכות שאין לה כלום משלה, היא מקבלת מהזעיר אנפין והיא מחזירה הכל למעלה אל החכמה וממשיכה את המוחין האלה למידות כדי לדעת איך מחזירים דברים אל שורשם ואיך לא נתקעים בשינויים. ואז באה המילה "תכלה" ומהפכת את עצמה לדבר נוסף; מכירים את הביטוי שאומרים

ושם בין הר גריזים והר עיבל נשמע את הברכה ואת הקללה ושם נבחר בחיים, ושם גם נבין איך כל הקללות וענין התוכחה מביא אותנו אל ההבנה העמוקה שאליה התכוון הפייטן שרוצה לומר לנו שאליה התכוון עזרא הסופר ולשם חותרת אף הגמרא במילים "תכלה שנה וקללותיה". ניכנס לפיוט -

בין תפילה לתהילה

אַחוֹת קְטַנָּה תְּפִלּוֹתֶיהָ

עוֹרְכָה וְעוֹנָה תְּהִלּוֹתֶיהָ

אֵל נָא רְפָא נָא לְמַחְלוֹתֶיהָ - תְּכַלֶּה שָׁנָה וְקָלְלוֹתֶיהָ

אנחנו זוכרים שמשה רבנו התפלל על אחותו במילים "אל נא רפא נא" אבל היא היתה אחותו הגדולה ולא הקטנה. הביטוי "אחות קטנה" זכור לנו גם מסוף שיר השירים "אחות לנו קטנה ושדיים אין לה" (ח', ה'), ורש"י שואל שם מי היא האחות הקטנה ומי הוא המדבר אליה. זה לא יכול להיות הקב"ה כי מדובר שם על הקשר שלה עם הקב"ה ולכן מובן שהמדברים הם המלאכים שאומרים על עם ישראל ומכנים אותה בשם "אחות" שנמצאת למטה בעולם התחתון והיא מתאחה ומתחברת בעליונים. הניגון של הפיוט מסביר את גם הפיוט - השורה נגמרת בחריזה אבל בעצם סופו של המשפט הוא במילה הראשונה בשורה העוקבת - "אחות קטנה תפילותיה עורכה".

מה ההבדל בין תפילה לתהילה? האחות הקטנה עורכת תפילות ועונה תהילות. עסקנו בשבוע שעבר אגב הפיוט "ונתנה תוקף" ותפילת חנה, בפשטות של התפילה שהיא בקשת צרכים. האחות שלנו היא קטנה. חז"ל מספרים שמרים היתה אמנם האחות הגדולה של משה ואהרן והיא היתה נביאה עוד כשהיתה קטנה. היא ניצבה מרחוק לשמור על משה כשהיה בתיבה על היאור - היא "ותתצב אחותו" כפי שאנחנו "ניצבים היום" כולנו. היא הכח האדיר שעומד לא רק מול מצרים אלא גם מול אבא שלה, עמרם גדול הדור, ואמרה לו "אני רוצה אח". היא מתנבאת על משה שיושיע וימשה את כולנו. אבל חז"ל מתארים (סוטה י"ב.) בתיאור נוראי שהיא היתה מצורעת לא רק אז באותו שבוע שכל ישראל חיבו לה כשהיא דיברה במשה, אלא ששנים ארוכות היא לא התחתנה כי אף אחד לא רצה להתחתן איתה. היא נראתה נורא, היא היתה מצורעת בטבעה, ורק בזקנותה היא התחתנה עם כלב שהיה צעיר ממנה בעשרות שנים וממנה באים אורי בן חור ובצלאל בן אורי, וכלב שהיא את משפחת דודו המלך. וכל ימיה היו סבל. אני מזכיר את זה כי האחות גם אם היא גדולה היא מאד חלשה עכשיו, ומה יותר טבעי שהיא באה לערוך את תפילותיה. היא תבוא ותספר כמה קשה לה, כמה זרים אוכלים נחלותיה וכמה כולם פרצו וארו יסודותיה, אבל לפתע מספרים המלאכים שכשהיא באה לערוך את התפילות, התפילות באות ערוכות - ומי ערך אותם? כנסת ישראל, כשעם ישראל יוצא לגלות עורכים את התפילות.

נשארים זרים! ראינו איך בתוך הקללות טמונה ברכה אדירה?
- "והארץ תהיה שממה", ועל זה אומר הרמב"ן, רבו של הפייטן
דנן - זו הברכה שבתוך הקללות, שאיש לא יצליח ליצור בה
שליטה. היא לא רוצה לראות אף אחד. לכל מי שמגיע הנה היא
ישר נותנת לו את התחושה שהוא זר פה, אלא אם כן הוא יודע
מי פה באמת בעל הבית ואז - גרים תושבים אהובים וברוכים.
"אתם ניצבים היום כולכם" - כולל את "גרך אשר בשעריך" וכו'
, אבל מי שלא מבין את זה - "זרים אוכלים".

מה ההבדל בין ברכה לקללה? - ברכה זה לא blessing, וקללה
זה לא curse. ברכה זה כשהכל חוזר לשורשו. אני מברך אותו
לשורש שלו, וגם אם זה נראה ענף סרק הוא לא יפסיק להפריח
ולצמוח עד אינסוף. וקללה זה לשון קלילות, זה שום דבר, קל.
אז למה היא בכלל באה? - זה בדיוק כמו הסיפור על אדמו"ר
האמצעי מחב"ד -

רבנו הזקן היה בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא היה
בליאזנא שבת פרשת תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי - והוא
עודנו נער קודם הבר מצוה - הקריאה מאחר. העגמת נפש
מהקללות שבתוכה הביאתו לכאב לב, עד שביום
הכיפורים נסתפק רבנו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו
את אדמו"ר האמצעי הרי בכל שנה קורים פרשה זו, ענה:
כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות" (= לא נשמעים
קללות). (היום יום י"ז, אלול)

הבנו? - "בנעם מילים לך תקראה.. תכלה שנה וקללותיה" -
כל הקללות נהפכות לברכות כשמצליחים לחזור אל השורש
ולהפסיק לתפוס נפח, כשמפסיקים להיות מושפעים מהשני,
מהשינוי. "תכלה שנה".

כנת ימינך

רְעֵה אֶת צִאֲנֵךְ אֲרִיּוֹת זָרוֹ - ר' ישראל נג'ארה, רבה של עזה
ת", שהיה מקובל בפני עצמו, בפיוט "יה ריבון עולם" אומר
"פרוק ית ענק מפום אריותא", כלומר 'פדה את צאנך מפי
האריות'. "אנו צאנך ואתה רוענו". מי הם האריות עליהם
מדובר פה? אני קצת מפחד לומר את זה אבל חז"ל אומרים
שאריה היו שניים; האחד הוא נבוכדנצר שנקרא אריה - "עֲלֵה
אַרְיֵה מִסִּבָּב" (ירמיהו ד', ז). הוא היה אריה רשע. בזמנים חודש
אב נקרא האריה, וחז"ל אומרים -

אמר רב עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל, עלה
אריה זה נבוכדנצר דכתיב עלה אריה מסבכו, במזל אריה
עד גלות ירושלים בחדש החמישי, והחריב אריאל הוי
אריאל אריאל קרית חנה דוד. על מנת שיבא אריה במזל
אריה ויבנה אריאל. יבא אריה זה הקב"ה דכתיב ביה אריה
שאג מי לא יירא, במזל אריה והפכתי אבלם לששון, ויבנה
אריאל בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס" (ילקוט"ש, ירמיהו

רב"ט)

"רעה את צאנך אריות זרו" - אנחנו ספירת המלכות. אנחנו
ספירת המלכות ואתה הכל, רבש"ע, אתה הרועה. אנחנו
יודעים שלא נבוכדנצר הוא שפיזר אותנו, כשאבא קורא אין

היום לילדים - "אתה מלך, אתה?" הקב"ה בא ואומר לנו -
"אתם מלכים", בעצם הוא אומר לנו 'אתם בנים של מלך'
והמלאכים אומרים 'וואי - אתה מלך, אתה'. "תכלה שנה" זה
כשאני אדע לעשות את זה הרי שהקללות של השנה שעברה
תהפוכנה להיות הכלים שבהם יחולו הברכות של השנה
הבאה.

כשאבא קורא - לא נשמעות קללות

בְּנֵעַם מִלִּים לָךְ תִּקְרָאָה - "לך תקראה". איזו מילה מוזרה
לכאורה, בניקוד ייחודי שהמחבר כנראה המציא, אבל זה לא
בגלל שהוא חיפש חרוז לשורה הראשונה. אני אומר לכם
שכשהוא כתב את הפיוט הזה הוא לא חיפש חרוזים - הם
פשוט ירדו לו מסודר מהשמיים. הוא היה בשמיים, בשורש. זה
לא נכתב פה. על זה נאמר "מילים מן המקורות" העליונים...

"בנעם מילים" - איך יכול להיות שהאחות הקטנה הזו,
המצורעת, המנודה, המבוזה, שזרים אוכלים את נחלותיה היא
בנועם? איך המילים שלה יוצאות בנועם? 'תקראה' זה בעצם
שתי מילים שהולחנו יחד על ידי הפייטן - מחד היא תקרא לך
אבל מאידך, ע"י זה אתה תקרא לה. כמו "ואני לא נקראתי
לבוא אל המלך" (אסתר, ד', י"א). כשאתה המלך רואה אותה
והיא נושאת חן בעיניך, אתה מגיש לה את השרביט והיא
נקראת אליך, בנועם מילה. האחות הקטנה הזו שהופכת את
התפילות ועונה אותן בתהילות, הכנסת הגדולה שלימדה
שבראש השנה עסוקים רק בלהמליך אותך, זה הדבר היחיד
שיש לה צורך בו ביום הזה אפילו במנהרות ובבורות שהיא
נמצאת, לך היא קוראת ועל ידך היא נקראת.

וְשִׁיר וְהַלְלוּלִים כִּי לָךְ נָאָה - משם היא שרה ומהללת אותך -
"כי לך נאה".

עַד מָה תַּעֲלִים עֵינֶיךָ וְתִרְאָה - הפשט הפשוט הוא קריאה
לקב"ה שיפסיק להתעלם ויראה עד כמה זרים אוכלים אותנו
ויבוא ויגאל אותנו, אבל יש פה עוד עומק; עד מה תעלים עיניך
ותראה את העוצמה הזו, האדירה, שהילדה הקטנה הזו, כנסת
ישראל, ספירת המלכות, שמבטלת את עצמה ואין לה כלום
משלה, והיא מהללת אותך במקום לשבת לצרוח ולבכות.

זָרִים אוֹכְלִים נַחְלֹתֶיךָ - תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיךָ

זרים אוכלים נחלותיה זה ביטוי נורא, מציאות מזעזעת, אבל
בעומק - תראו לי עוד נחלה שכל מי שבאים ואוכלים אותה
נשארים זרים. הרי כמה באו וניסו לייצר כאן יישות מדינית
ונכשלו? אפילו הפלשתינאים ימ"ש מנסים להגיד שיש להם
פה יישות. התורכים, הצלבנים, הרומאים וכו' - כולם ניסו. אבל
היא, הנחלה הזו של עם ישראל - היא לא מקבלת זרים, היא
מקיא אותם, וגם כשאנחנו נראים זרים חלילה - גם אותנו היא
מקיאה.

אגב, למה "נחלותיה" ברבים ולא "נחלתה" ביחיד? - זה לא
בגלל החריזה, אלא כי הכוונה היא גם לארצה וגם לתורתה.
כמה שהזרים מנסים לאכול לה את תורתה, את אדמתה,
לאכול את כל מה שמאפיין אותה - ואף אחד לא מצליח והם

וכך גם זלזול לַבָּהּ שׁוֹפֶכֶת - וככל שגובר הזלזול והקלון, היא שופכת את ליבה בפניך מהמקום הכי עמוק שהוא נמצאת בו. התפילה שלה הופכת להיות בכזו עוצמה ועומק שמעולם לא ידעת שאתה מסוגל להתפלל ככה. שנזכה כבר כולנו להתפלל.

בדלי דלות משכנותיה - תכלה שנה וקללותיה

במקום שזה יהיה בית ראשון ובית שני שחרבו, מהדלי דלות היא הולכת להקים עכשיו את משכנותיה. "משכנותיה" בלשון רבים משתי סיבות. האחת ספרותית - כי זה לא קללות וזה לא משכנות אלא זה קללות-יה, ומשכנות-יה. זה שם ה' - אלו י' ו-ה' של שם הוי"ה. ובעומק - כי זה משכנותיה פה למטה וכנגד זה שם למעלה. מהבור ומדלי הדלות, מהלב השפוך שבא מהנפש שהותכה, מהשפלות - מפה יבוא המשכן שייבנה מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. "מקדש ה' כוננו ידיך, ה' ימלוך לעולם ועד" - בית שלישי לא יחרב לעולמים.

אגב, אולנו זוכרים את מאמר חז"ל על הביטוי "כרם זלזול" שהכוונה היא לתפילה, דברים שעומדים ברומו של עולם, אבל בני האדם נוטים לזלזל זה כי כנראה הם עוד לא היו במנהרות.

וירא בסבלות

מתי תעלה בתך מבור - האחות הקטנה הופכת כאן לבת שלך, רבש"ע. ונשים לב שוב שאנחנו לא אומרים מילה לאורך הפיוט אלא הכל אלו המלאכים שבאים יחד עם המלאך של העקדה שבא בראש השנה.²

ומבית פלא עלה תשוב - כל העולם צריך שתעלה את בתך מבור הגלות. בקריאה הפשטנית בוודאי שהכוונה היא להוציא אותה מבית הכלא וכו', וזה נכון, ודווקא מהבור, מבית הכלא - **ותפליא פלא בצאתך כגבור** - דווקא מתוך המנהרות, מתוך הבורות, מתוך בית הכלא, עם הילדים האלה ששייצאו משם ועוד מעט ישמעו אותם.

"ותפליא פלא כצאתך כגיבור" - יודעים מהו הגיבור? חז"ל אומרים שאחרי שמשוה רבנו אמר "האל הגדול הגיבור והנורא", אמר ירמיהו הנביא שראה את החורבן 'אני לא יכול לומר את המילה הזו. "נוכרים מקרקרים בהיכלו - איה גבורותיך?", ולכן הוא אמר - "האל הגדול והנורא" בלבד. ואם הוא לא יכול היה לומר כך - מה אנחנו יכולים להגיד? אבל אז באו אנשי הכנסת הגדולה, "אחות קטנה תפילותיה עורכה" - אלו שערכו את התפילות, והם נקראו אנשי כנסת הגדולה כי הם הכניסו חזרה את "האל הגדול הגיבור והנורא" לסדר התפילה והחזירו עטרה ליושנה "איה גבורותיך? - זוהי גבורת גבורתו, שהוא 'נושך את השפתיים' ונותן לזה להתרחש והוא ממתין וממתין, עד שזה מופיע". והיא האחות הזו - מאיפה הסבלנות שלה, מאיפה? "יגדל משה ויצא אל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם" (שמות ב', י"א) - הוא ראה את הסבלנות הזו של

קללות, אנחנו יודעים שאתה פיזרת, ואנחנו יודעים שאתה תשפוך חרונוך על הנבלות האלה -

ושפך חרונוך באומרים ערו

וכנת ימינו פרצו וארו

לא השאירו עוללותיה - תכלה שנה וקללותיה

הפסוק בתהילים אומר "אלהים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקד גפן זאת. וכנה אשר נטעה ימינו ועל בן אמצתה לך" (תהילים פ', ט"ו-ט"ז). כנסת ישראל נקראת "כנה", שהיא הנטיעה שעליה מרכיבים את הגפן, את הרכב. זה היסוד. חז"ל אומרים ש"כנת ימינו" הוא גם בית המקדש, אבל בית המקדש השלישי לא רק שימינו של הקב"ה תייסד אלא "מקדש, ה' כוננו ידיך", שתי ידיו. וכנת ימינו היא דבר נוסף - זו החופה שלך ושל כנסת ישראל שאותם אריות ימ"ש פרצו וארו. "ארו" זה גם לקלל, אבל לארות זו פעולת הלקיטה של התאנים, והם ימ"ש לא השאירו אף את העוללות הצעירים, כמו שמופיע בשורה הבאה, הם הרגו גם את הילדים הרכים, הם באו ועשו את החושך הכי גדול בעולם. אבל באו נשים לב לעומק - כשאתה לוקח את הכל אל השורש אז הכל הפוך. ליל ראש השנה הוא גם החושך הכי גדול שיש, "בכסה ליום חגנו", כשהלבנה מכוסה, וכנסת ישראל שהיא הלבנה איננה נראית וכל העולם חוזר אל השורש שלו, ואנחנו ממליכים את הקב"ה שוב מההתחלה. ממש כפי שהקב"ה לקח את אדם הראשון, ניסר אותו מהצלע ברא את האשה - כך הקב"ה כביכול לוקח את האדם, את השכינה, ועולה למעלה, מסתלק גבוה, ואז מתחילה שנה חדשה, ראש השנה. זה לא "New Year", זה לא רק דף חדש, אלא זה כשהמלכות חוזרת למקורה ועומד להגיע אור חדש ממוחין חדשים שעוד לא היו בעולם. ואז זהו הרגע הכי קשה בעולם, כי זה נראה כאילו הכל נגמר, הכל חשוך ומכוסה. וכך ממשיך הפייטן את שני הבתים הבאים, שעוסקים גם הם במציאות הכי קשה - במנהרות של אחינו שבויי החמאס שבמנהרות;

השתפכות הנפש בבור הגלות

הקם משפלות לראש ממלכת - מהמקום הכי חשוך, הקם אל הראש, אל המוחין, אל הלמעלה, אל החכמה, אל האור אינסוף. את המלכות החדשה שאנחנו עומדים להמליך אותך, **כי בבור גלות נפשה נמכת** - את הטרגדיות מבור הגלות וממנהרות החטופים כולנו מכירים, אבל בעומק - כל אומה כשהיא מגיעה לבור הגלות, שם היא נגמרת, כי היא עורכת תפילות אולי, אבל היא לא יכולה לענות תהילות. היא לא יכולה להחזיר את העולם אל הראש, אבל האחות הקטנה הזו, הבת שלך, כשהיא בבור הגלות היא נמסה וניתכת מהרתיחה שהיא עוברת.

² אלו אותם המלאכים מהפיוט "עת שערי רצון להיפתח" - "ויהימו כל מלאכי מרכבה / אופן ושרף שואלים בנדבה / מתחננים לאל בעד שר צבא / אָנָּה תִּנֶּה פְּדִיּוֹם וְכֹפֶר הֶבֶה / אֵל נָא יְהִי עוֹלָם בְּלִי יָרֵחַ / עוֹקֵד וְהִנְעֵקֵד וְהִמְצַחֵם".

"חילה קבעו" - באו אלו הגזלנים עם כל הכוח שלהם, הנוח'בות, ראשי החמאס, אבל אנחנו מכירים את הטענות על כך שיש גם בלתי מעורבים, יש שם גם אנשים תמימים, נעבעך. על זה אומר הפייטן - 'הגוי כולו!' כולו ממש, אין שם מי שאינו מעורב! וזה לא יסתיים כל עוד לא נבין את זה ונמשיך לבנות על איזה 'אלהים' מדומיין שיציל אותי כי אני אתן לו דולרים בתוך מזוודות ולא נבין שהתפקיד שלהם הוא לנסות לאכול את כל נקודות הקדושה שלנו כי זה רצון הקליפה, כי זה מה שהסטרא אחרא רוצה - שלא נלקוט ממנו ניצוצות אלא הוא רוצה לאבד אותנו ולקחת לנו. למה הם צריכים לחטוף יהודים כל פעם שוב ושוב? למה חשוב להם להחזיק עצמות? חלקי עצמות של יהודים? אפר של יהודי? - כי זה הדבר היחיד שמחזיק אותם בחיים. זה מה שמקיים אותם. לא מילוני הדולרים שהעולם מזרים אליהם שמשמשים רק לבניית עוד ועוד טרור, מנהרות, טילים וכו'. חז"ל אומרים "גלו ישראל לאדום - גלתה שכינה עמהם" ואז אדום תופסים דרך ישראל את השכינה הזו והנה יש להם קיום, ימ"ש.

"טובה בזו איש לו" - כל אחד שם דואג לעצמו. אל תדאגו - למרות שניסו למכור לנו שיש שם מצוקת רעב - אין שם שום חוסר בזמן. בזו איש לו.

"ולבה קרעו" - רבי אברהם חזן היה מגדולי הדור, והוא בא ללמד אותנו הלכה בהלכות מליחה, שבשקורעים את הלב של הבהמה יוצא כל הדם וזה מה שמכשיר אותו. קריעת הלב זה מה שמכשיר את הלבבות.

"ובכל זאת" - בדרך כלל אנחנו מבינים את הביטוי "ובכל זאת" שמשמעו 'למרות שכך', אבל זה לא נכון כאן כי זו ההבנה המודרנית של הביטוי ואילו במקרא אין זו המשמעות. עזרא הסופר אומר "וּבְכָל זֶאת אֶנְחֵנוּ כְּרִיתִים אֶמְנָה.." (נחמיה י', א') - מפני כל זאת, בעקבות כל זאת, דווקא מתוך "כל זאת" - לא ממך נעו מעגלותיה³. הם לא סטו ממך בשניה! זה בלתי נתפס.

נדמה לי שזה היה עומר שם טוב, שחזר ממנהרות החמאס וסיפר שבכל בוקר הוא ניהל שם שיחה עם הקב"ה ואמר לו - 'א-להים, כולם שואלים ומבקשים ממך דברים אבל אני החלטתי שאני את השיחה שלי איתך אפתח באופן שונה. מה שלומך? איך אתה הבוקר? אני עומר פה במנהרות. מה אתה צריך ממני היום'. זה געוואלד.

אהבת כלולות

זְמִירָה שִׁבְתָּ וְחִשְׁקָה תִּגְבֵּיר - בפשטות הכוונה היא שהשירה שלה נדמה, דממה, ובכל זאת היא לא ביטלה את החשק שלה. לַחֲפֹץ קִרְבַּת דֹּדָה וְתַעֲבִיר - עוברים כאן מאחות ומבת לרעיה, אלול. נזכור שהפיוט נאמר ביום האחרון של חודש אלול, בדקות האחרונות שלו. הפס' "אני לדודי ודודי לי" מסתיים בארבע פעמים האות י', כידוע כנגד ארבעים הימים שמר"ח

עם ישראל שהיו תחת שעבוד מצרים והתרשם מזה - 'וואו! מאיפה יש להם את הסבלנות הזו?'.

לְהֵתֶם וְכָלָה מְכֻלֹּתֶיהָ - תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלֹתֶיהָ

"להתם וכלה" לכאורה זה לסיים ולגמור, אבל אנחנו בפרשיות השבוע שלפני ראש השנה, כי תבוא - ניצבים, ושם מופיע "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ כָּל קָהֹל יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָם" (דברים ל"א, ל'). וכולם שואלים, הרי מדובר פה שמשה אמר את דברי השירה עד תומם, עד סוף השירה, ואם כן מדוע זה לא מופיע אחרי פרשת האזינו? - הרמב"ן, ראש בית מדרשו של מחבר הפיוט שלנו, אומר שהשירה הזו יש בה עבר הווה ועתיד, ואי אפשר לצאת ממנה והיא מתארת את כל בתי הכלא, הבורות והמנהרות ואת כל מה שהיה למטה. ואם היה כותב את השירה הזו אחד מחזי הכוכבים או עוברי השמיים גם הייתי מאמין בזה - היינו מאמינים. אלא הכוונה "עד תומם" של ישראל, לא של השירה. עד שישראל הפכו כל אחד באזינו, בהתאמה למצבו הרוחני והאיזון של כל אחד, עד שכל אחד מאיתנו יעבור את כל מה שהוא עובר בעולם הזה וניתמם - נהפוך לתמימים ונצליח להגיע ל-"תכלה".

במאמר המוסגר - אני נמצא כעת בקרית שמונה ומבחין נשמעים הדי פיצוצים, אבל אנחנו יודעים שכעת הם בצד הנכון, ב"ה. אבל סוף המגמה היא לגלות ש"והיא שעמדה לאבותינו ולנו.. שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" - בכל רגע אנחנו שומעים שהם רוצים לכלות אותנו אבל בעומק בעומק, הם באים לגרום לנו ל-"נכספה וגם כלתה נפשי". וזה הניצחון שלנו - הם נקראים 'מכלות-י'ה'. הם מעבירים אותנו ל-י'ה, ואנחנו יכולים לצאת משם ולהודות לקב"ה - "אשרי הגבר אשר תייסרנו י'ה".

מה שלומך, ה'?

חִילָה קָבְעוּ הַגִּי כָּל - 'קבעו' בעברית זה גזלו, והביטוי "הגוי כולו" בא מהפסוק "בְּמִאֲרָה אֲתָם בְּאֲרִים וְאֲתִי אֲתָם קִבְּעִים הַגִּי כָּל" (מלאכי ג', ט'), שקוראים בשבת הגדול ושם הקב"ה אומר 'למה אתם לא מביאים את המעשר והתרומה? אתם גוזלים אותי, הגוי כולו'. כאן בפיוט כמובן 'הגוי כולו' משמעו לאויבים שלנו ובכל זאת הפייטן השתמש בפסוק למרות ההבדלים במשמעות כי זה הפסוק, אבל זה לא רק חמוד אלא מיד נראה פה את העומק.

וְטוֹבָה שְׂבָעוּ וּבָזְזוּ אִישׁ לוֹ

וְלִבָּה קָרְעוּ וּבָכְלוּ זֹאת לֹא - מה יכול להיות יותר כואב מקריעת הלב (ומיד נראה מה יכול להיות יותר מרומם מזה), ובכל זאת -

מִמֶּךָ נָעוּ מַעְגְּלוֹתֶיהָ - תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלֹתֶיהָ

בקריאה הרגילה הפשוטה ההבנה היא שלמרות כל זאת שהיא בבור, בבית הכלא, הרי ש-"לא ממך נעו". אבל אני רוצה לטעון בדיוק הפוך;

³ והשווה עם "וּבְכָל זֶאת אֶנְחֵנוּ כְּרִיתִים אֶמְנָה לְיָהּ וְעֵינֵינוּ לְיָהּ" (פיוט סליחות אזכרה אלקים, לר' אמיתי בן שפטיה).

ובכמו שבתחילת הפיוט פגשנו את משה רבנו (אל נא רפא נא),
הנה כאן מגיע מישהו נוסף שקשור לראש השנה -

וְהִיא כְּפֹרְחַת צִלְתָּה נֶצְחָה - שר המשקים ראה זאת בחלומו,
ויוסף פתר את זה בראש השנה ויצא מבית האסורים מראש
השנה והוא גילה שיוצאים מבית הסוהר והולכים להיות מלך
על מצרים בראש השנה. "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ
מצרים" (תהלים פ"א, ו'). מתי זה היה? ב-"תקעו בחודש שופר
בבסה ליום חגנו" (שם ד'). הוא חיכה שנתיים כי הוא סמך על
שר המשקים. ואותו שר המשקים ראה שכן הבשילו
אשכולותיה ענבים - כן, כך זה בגאולות של פרעה, גאולת
קדנציה, ואילו כאן בפיוט -

לֹא הִבְשִׁילוּ אֲשָׁכְלוֹתֶיהָ - תִּכְלָה שָׁנָה וְקָלְלוֹתֶיהָ

עם ישראל עובר תהליך אמיתי פנימי, עד תומם. אחות קטנה
ושדיים אין לה. לא הבשילו אשכולותיה. מה נעשה? כרם היה
בבעל המון, והקב"ה רוצה שהיא תבוא כבר אל הכרם ועוד לא
הבשילו אשכולותיה - זו הזעקה האחרונה של "תכלה שנה
וקללותיה".

רבתי, הפיוט מלמד איך הקללות הופכים לכלולות. זה לא
יאמן.

זה ליצחק ריח

חֲזָקוּ וְגִילוּ כִּי שֹׁד גָּמַר - מי אומר את זה? המלאכים, אבל
כמו בעקדה, בשלב מסוים הם זזים הצידה ומי שמדבר מעתה
הוא הקב"ה עצמו. בעקדה כתוב - "וַיִּקְרָא מֶלֶאךָה' אֶל אֲבִרְהָם
שְׁנֵית מִן הַשָּׁמַיִם. וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא ה'..." (בראשית כ"ב,
ט"ו-ט"ז), ואומרים חז"ל שאז אמר לו אברהם 'לך מפה. אני לא
רוצה יותר מלאכים. אני רוצה לדבר ישירות עם הקב"ה ושהוא
יבטיח לי שהוא יראה את האפר של העקדה', ובאמת המלאך
זו הצידה והקב"ה ממשיך את הדיבור ואומר - "בי נשבעתי נאם
ה'". ואומר אברהם - גם אני רוצה להישבע. אני נשבע שאני
לא אז מהמזבח פה עד שאתה מבטיח לי שבזכות העקדה וכו'.
ומעין זה - זה בדיוק מה שיש פה בפיוט.

לְצוֹר הוֹחִילוּ בְּרִיתוֹ שָׁמַר

לָכֶם וְתַעֲלוּ לְצִיּוֹן וְאָמַר

סֵלוּ סֵלוּ מְסֻלוֹתֶיהָ - תִּחַל שָׁנָה וּבִרְכוּתֶיהָ

זוכרים את הגמרא שפתחנו בה? שם כתוב שקוראים לפני
ראש השנה בפרשה הזו כדי "שתכלה השנה וקללותיה", אבל
הפייטן המציא כאן סיום אחר - "תחל שנה וברכותיה", ואת זה
אומר כבר הקב"ה בעצמו! עד עכשיו תיארו המלאכים את מה
שעם ישראל עושה. עם ישראל פועל כל חייו כדי שתכלה שנה,
הוא לוקח את כל הקללות כדי להפוך אותן לאהבת כלולות,
כשאבא קורא לא נשמעות קללות. הוא עובר את כל מה שהוא
עובר ומכל הזמירה הזו "חשקה תגביר" ו-"קרבת דודה" ו-
"אהבת כלולותיה", ואז - "חזקו וגילו כי שוד גמר". השוד הזה

ועד יום הכיפורים. שלושים הימים הראשונים הסתיימו והנה
מגיע 'לי' - הימים האחרונים.

מֶלֶךְ דָּאֲבַת נִפְשָׁה וְתִסִּיר

לְבִקֵּשׁ אֶהְבֵּת כָּלְלוֹתֶיהָ - תִּכְלָה שָׁנָה וְקָלְלוֹתֶיהָ

האחות הקטנה מגיעה אל הכנה, אל החופה, אל המקדש,
בראש השנה ואומרת לדוד - קדימה חתונה! זמירה זה גם
שיר כאמור אבל זה גם לזמור, לקצוץ. ניסו לזמור אותה ונראה
להם שהם קצרו אותה, גדעו אותה, אבל באמת באמת הם רק
עודדו את הצמיחתה המחודשת. מלאכת זומר בשבת היא
תולדה של זורע, נוטע, כי הזמירה מגביר את הגידול. הילדה
הזו היא בעצם שבת - וכמה זה נפלא בערב ראש השנה שחל
בשבת. אגב, את הפיוט הזה לא אומרים בלילה השני של ראש
השנה, כי כל הענין שהמלכות חוזרת אל המקור ויש חושך
נורא ואז קולטים איך הכל שבת ומתחיל החשק שמחר בבוקר
נתפלל ונתקע בשופר, זה רק ביום הראשון. והשנה נשמע את
השופר מלמעלה בעז"ה, "שומע קול שופר", החשק מתגבר -
כי היא יודעת ששום דבר איננו ממנה וגם האמונה עצומה שלה
בך היא ממך. גם מיעוט אמונתה שהיא מאמינה בך זה ממה
שאתה נתת לה את הכח להאמין בך.

"ותסיר לבקש אהבת כלולותיה" - ותסיר זה כמו 'ותסור',
ותבוא אתה לבקש את אהבת כלולותיה.⁴ הדוד של 'אני לדודי
ודודי לי' נכנס ל-"לך דודי לקראת כלה". החתן והכלה עומדים
יחד וכך מגיעים לבית האחרון -

להפוך את הקללות לכלולות

נִחָה בְּנַחַת לְנִיחָה רְבָצָה - שוב מדובר כאן על בית המקדש
השלישי. נוח זהו בית המקדש. נחך - בנחת. הכלה מבקשת
את אהבת הכלולות והיא רוצה את זה כבר בנחת. זוכרים
שחת"ן אלו אותיות נח"ת? וזוכרים שכלה זה גם לשון "נכספה
וגם כלתה"? וגם לשון כלי? וחת"ן זה גם אותיות ניתו"ח,
הנסירה, שעושה אותם לחתן וכלה. הנתחים, הכאבים, "ולבה
קרעו וחילה קבעו וארו" - וכנת ימינך פרצו? נחה בנחת לנווה
רבצה. שם יהיה טוב לא רק לה אלא לעולם כולו.

ומהיכן באה המילה 'רבצה'? זה לא רק בגלל החרוז כמובן. זה
מגיע מהפסוק "ונמר עם גדי ירבץ" (ישעיהו י"א, ז') המדבר על
חזון אחרית הימים, שם יהיה נוח רבצה. זה לא סתם בית מושב
אלא שם יבוא העולם "ויצא חוטר מגדע ישי" לגאולה ושם
הנמר והאריה יתהפכו והכל יתהפך - "התם וכלה מכלותיה".

רַב נִזְנַחַת מְדוּד חִפְצָה - בפשט כי היא כבר זמן רב נזנחה
מהדוד שלה, אבל בעומק הכוונה היא כפי מה שהיא נזנחה כל
כך הרבה, זה מה שעשה את החפץ הגדול, מדוד חפצה.
הכמיהה של התינוק לשדי אמו ושל האם אל התינוק שיהפוך
כבר את הדם לחלב.

⁴ לפי גרסה אחרת - "ותעיר לבקש אהבת כלולותיה" וזה היינו הך - תתעורר
לבקש את אהבת כלולותיה.

סלו סלו מסילותיה

ומילה לסיום. צריך להעמיק בפיוט הזה עוד ועוד אבל נשים לב כעת רק לעוד שני דברים במבנה. לפי המנהג הספרדי, את הבית האחרון של הפיוט לא אומר כל הקהל אלא רק החזן, כמו בקול נדרי בפתיחת יום הכיפורים שאת הפתיחה "על דעת המקום ועל דעת הקהל" לא אומרים הקהל אלא רק בלחש, ואילו החזן אומר בקול. את הבית האחרון אומר הקב"ה וכולנו שומעים.

נדבר אחרון הפיוט הזה הוא בנים המלכות, עריכת החופה. יש בפיוט הקצר הזה בית אחד שהוא כותרת, ואז שבעה בתים של "תכלה שנה וקללותיה". זו כותרת ואחרי זה שבע ברכות בנישואין, ולאחריהם מגיע השמונה - התגובה של מה שבא אחרי השבע כפול שבע. מה זה הדבר הזה? זה השופר, היובל שבא אחרי שבע שמיטות. "ואמר סלו סלו מסילותיה, תחל שנה וברכותיה".

נגמר. המילה שוד מופיעה כאן לראשונה בפיוט אבל אולי היא קשורה לדוד ולרעה, כמו שהדוד הוא הדד, כך גם השוד הוא השד, והמילה 'גמר' איננה רק מלשון סיום כפי שאנחנו מדברים מתחילת השיעור שהמילה 'תכלה' איננה רק לשון סיום? יש בחז"ל ביטוי - "מברכים על המוגמר" (עי' משנה ברכות ו', ו'), כלומר על הבשמים. לגמור זה לעשות את הריח הכי טוב ומענג. לקחת משהו ולכתוש אותו עד שהשוד גמר. אם היו הנבלות הללו ימ"ש מבינים שהם גומרים אותנו בכל מה שהם עושים לנו ומנסים לעשות לנו - הם הופכי אותנו לכזה ריח ניחוח! איך אומר הפייטן בפיוט המפורסם שאומר יצחק לאברהם לומר לשרה? -

ממאכלת יחמה מדברי / נא חדדה אבי, ואת מאסרי / חזק
ועת יקד יקד בבשרי / קח עמך הנשאך מאפרי /
ואמר לשרה זה ליצחק ריח / עוקד והנעקד והמזבח. (עת
שערי רצון, לר' יהודה אבן עבאס)

"זה ליצחק ריח" - "כי שוד גמר". יתכן שהפייטן שלנו רבי אברהם חזן הכיר את הפיוט "עת שערי רצון" שנכתב כמאה שנים לפני כן.

לצור הוחילו - הצור הוא הקב"ה ואילו עלינו לייחל, אבל הצור הוא גם אתם, עם ישראל - "כי מראש צורים אראנו". הצורים הם האבות. "בריתו שמר" - זו הברית של הפרשיות שלנו שחוזרת כל כך הרבה פעמים בפסוקים - "ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את הברית הזאת" (דברים כ"ט, י"ג). לשמור בעברית זה to keep, אבל בעומק זה גם לחכות ולצפות, להמתין.

"ותעלו לציון" - היא נקראת ציון כי מקדש של מטה מכון כנגד מקדש של מעלה. "ואמר - הקב"ה - סלו סלו מסילותיה, תחל שנה וברכותיה".

השיעור מוקדש

לזכות עם ישראל, להנצחת ושמירת חיילי צה"ל, לשלום כל חיותמים והאלמנות,

לע"נ כל חתופים על קידוש ח' באירועי חמלומה ולע"נ
רחל שוילח בת מסעודת חנניס, עמרם בן אידה חיה, פיבי בת עליה,
חן בת אלכסנדר שלמה, מאיר בן רחמים, צלח צירל ב"ר יצחק ז"ל

ולחבדיל לרפואת כל חפצעים וחחולים ובחוסם

פאני פרחח בת אסתר, חודיה בת אורית, אריח בן אלי,
אלימלך מלך בן ציפורה, שרה בת רחל וברוך בן בלה, אליעזר בן בתיה,
ליאורה בת רות.

וליווג העון **לעל רחל בת אריאל אסתר.**

להקדשת שיעורים ניתן לפנות בחורגת וואטסאפ לעמטאל - 054-7500516